

УДК: 796.332: 373.55-057.874

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СИСТЕМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ

Валерій ЧАБАНЕНКО¹, Ярослав ЗОРІЙ¹, Юрій МОСЕЙЧУК¹,
Володимир ГУСАК¹, Аурел ВАСИЛЬЧУК²

*Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича¹
Буковинська державна фінансова академія²*

Анотація. У статті проаналізовано аспекти стосовно важливої узгодженості фізичного виховання та фізичної підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів – майбутніх офіцерів запасу. Слід забезпечити достатній рівень їхньої функціональної фізичної готовності до свідомого й успішного виконання конституційного обов'язку щодо захисту суверенітету й територіальної цілісності України. Звертається увага на доцільність використання в цій роботі досвіду розвинених країн.

Ключові слова: фізичне виховання, майбутні офіцери запасу, військова підготовка, функціональна готовність.

Вступ. Державна програма будівництва і розвитку Збройних Сил України ставить завдання перед вищою військовою школою – готувати високопрофесійних офіцерів із творчим мисленням, які здатні ефективно виконувати складні багатопланові завдання бойової та мобілізаційної підготовки, вміло навчати та виховувати особовий склад підпорядкованих підрозділів.

Актуальною проблемою сучасної вищої військової школи дедалі більше виступає готовність майбутніх військових спеціалістів до професійної діяльності. Щораз частіше ставиться питання про готовність офіцерів здійснювати військово-педагогічний процес на більш високому професійному рівні. На підставі цього, офіцери запасу, підготовка яких здійснюється на кафедрах військової підготовки цивільних вищих навчальних закладів (далі – КВПЦВНЗ), не повинні бути поза увагою військово-педагогічної науки, оскільки, як свідчить досвід воєн і воєнних конфліктів, становлять основу командного складу підрозділів і частин у воєнний час.

Серед основних завдань Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007 – 2011 роки, ухваленою Постановою уряду України, проголошено проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в усіх навчальних закладах, за місцем проживання, роботи або служби, у місцях масового відпочинку громадян. Низку основних положень зазначеної Програми розробили фахівці Управління спорту міністерства оборони України. Зокрема, нововведення, які запропонували представники армійського спорту, стосувалися питання щодо створення умов для підвищення рівня фізичної підготовки молоді для проходження служби у Збройних силах України, підвищення ефективності загальної, професійно орієнтованої та спеціальної фізичної підготовки в українській армії.

Прийняті Управлінням спорту міністерства оборони України положення забезпечать щорічне проведення Всеукраїнської спартакіади допризовної молоді, всеармійських спартакіад та інших масових спортивних заходів.

Крім цього, фахівці армійського спорту передбачили в положеннях Програми розробку нової редакції Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України, розробку та затвердження відповідних навчальних програм та тематичних планів для військових навчальних закладів та частин, що вже частково втілено у життєдіяльність військових частин і підрозділів.

Але вести мову про повномасштабне практичне втілення зазначених положень, на жаль, ще рано. Мова йде про підготовленість (а скоріше – непідготовленість) молоді до військової служби. Не викликає жодного сумніву той факт, що, незалежно від того, чи буде українська армія контрактною, чи буде збережено призов на військову службу, ті, на кого держава поклала обов'язок забезпечити „...оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності ...” [1], повинні бути професійно, психологічно та фізично підготовленими. Насамперед це стосується офіцерського корпусу, особливо його первинної ланки (взвод – рота – батальйон), яка безпосередньо працює з рядовим та сержантським складом і

готує його до виконання специфічних завдань сучасного бою. При чому, це стосується не тільки кадрових офіцерів, а й офіцерів запасу, які отримують військову кваліфікацію на кафедрах (факультетах) військової підготовки цивільних вищих навчальних закладів.

Метою дослідження є прагнення авторів окреслити особливості, роль та важливість фізичного виховання в системі підготовки майбутніх офіцерів запасу. У сучасній діяльності кафедр військової підготовки ЦВНЗ цей процес часто не узгоджено з вимогами, що ставить до молодих офіцерів військова служба.

Дослідження підготовки офіцерів, у тому числі на факультетах і кафедрах військової підготовки цивільних вищих навчальних закладів, проводили Ю. Андреєв, В. Антонєць, О. Вальчук, А. Глотчкін, В. Губін, Л. Желєзняк, В. Клачко, Є. Леонов, А. Мозолєв, В. Ройлян, П. Сердюк, В. Сушанк, І. Шкадов; питання фізичної культури та фізичного виховання досліджували О. Багас, А. Драчук, В. Нєстеров та ін.

Водночас, на підставі проведених досліджень щодо підготовки військових кадрів запасу насамперед на кафедрах військової підготовки, організації фізичного виховання та фізичної підготовки у ЦВНЗ, досвіду служби випускників кафедр у військах можна зробити висновок, що проблема невідповідності рівня фізичної готовності майбутнього офіцера запасу вимогам, що ставить до нього військова служба вирішена далеко не повністю.

П.Ф. Лєсгафт зазначав, що „...тільки за гармонійного розвитку всіх органів організм людини спроможний удосконалюватися й виконувати найбільшу роботу за найменшою витрати матеріалу й сили.

Нєрідко доводиться бачити поєднання розвиненої розумової діяльності з дуже слабким тілом, але таке порушення гармонії в побудові й функціях організму не лишається безкарним, – воно неминуче тягне за собою безсилля зовнішніх проявів: думка й розуміння можуть бути, але не буде належної енергії для послідовної перевірки ідей і наполегливого проведення й застосування їх на практиці“ [2, с.449]. Ці тези залишаються актуальними і для сьогодення, особливо що стосується тієї категорії фахівців, специфічна діяльність яких пов'язана із забезпеченням конституційних норм у сфері оборони та національної безпеки.

У зв'язку з тим, що в сучасних умовах служба в армії пов'язана з великими психоемоційними та фізичними навантаженнями, особлива увага приділяється питанням фізичної підготовки. Вона із технічною й психологічною готовністю становить загальну військову готовність військовослужбовців до бойової діяльності, до витримування високих фізичних і психічних навантажень, а також найповнішого оволодіння військовими вміннями та навичками. При цьому фізична підготовка повинна сприяти поліпшенню розвитку фізичних якостей: сили, витривалості, швидкості та спритності, зміцненню здоров'я, а також підвищенню працездатності військовослужбовців.

Спрямованість, обсяги й порядок занять із фізичної підготовки у Збройних силах України визначаються „Настановою з фізичної підготовки у Збройних силах України (НФП-97)”. Проте вимоги до фізичної підготовки, визначені в НФП-97, ґрунтуються переважно на досвіді фізичної підготовки військовослужбовців. Водночас фізичні можливості студентів вищих навчальних закладів – майбутніх офіцерів запасу – зумовлені особливостями організації фізичного виховання в цивільному ВНЗ та відмінностями від аналогічного навчання у військових ВНЗ, що є проблемою і вимагає, на нашу думку, обов'язкового розв'язання.

Певна невідповідність системи фізичного виховання в цивільних ВНЗ вимогам, що висуває до фізичної підготовки офіцера військова служба, недостатній рівень розвитку окремих фізичних якостей, низький рівень фізичного стану студентів – майбутніх офіцерів запасу, ускладнює успішне оволодіння ними військово-професійними вміннями і навичками, що підтверджується при проведенні щорічних навчальних зборів у військах. Це зумовлює необхідність пошуку найефективніших засобів і методів фізичного виховання студентів цивільних вищих навчальних закладів, при чому не тільки тих, які навчаються на кафедрах (факультетах) військової підготовки, а усіх, хто, згідно з висновком відповідних військово-лікарських комісій, визнаний придатним до військової служби за станом здоров'я.

Проблемою фізичного виховання молоді залишається також неузгодженість позицій науковців – теоретиків та практиків стосовно рівня фізичного навантаження при організації та проведенні занять з фізичної підготовки у вищих навчальних закладах. Сьогодні проблеми здоров'я молоді посіли вагоме місце серед низки проблем, які спіткали освітню галузь на шляху перебудови суспільства. Спостерігається зниження рівня фізичного здоров'я населення України, особливо дітей і підлітків. Відомо, що в сучасних умовах розвитку суспільства значно зростає роль фізичного виховання і спорту для вирішення завдань оздоровлення та гармонійного розвитку дітей. Згідно з даними вітчизняних і зарубіжних учених, здоров'я населення більш ніж на 50 % зумовлене способом життя людей, на 17 – 20 % – соціальними і природними умовами, такою ж мірою спадковістю. На систему охорони здоров'я, його службу і заклади припадає близько 10 % [3].

Учені вважають, що при розробці нормативів із різних фізичних вправ (Державні стандарти) треба, **по-перше**, враховувати, що економічні труднощі держави призвели до різкого зниження доходів більшої частини населення, його купівельної спроможності, до низького прожиткового рівня громадян, що унеможливує поліпшення якості життя соціуму і не дає змоги задовольняти потреби у фізичній активності. У зв'язку з цим, на їх думку, держава не має права вводити обов'язкові нормативи фізичного розвитку цивільного населення, тому що немає можливостей забезпечити його прожитковий мінімум.

По-друге, у більшості європейських країн із високим рівнем життя (за винятком країн СНД) у різних навчальних закладах не застосовують обов'язкові нормативи щодо фізичної підготовленості цивільного населення.

По-третє, одна з функцій держави – створювати можливості для всебічного розвитку своїх громадян, а не організувати тотальний контроль за індивідуальним фізичним розвитком особистості. [4].

У той самий час інша група вчених – педагогів, фізіологів, медиків і психологів (Л. Мовчан, Б. Сермєєв, С. Усанова, В. Язловецький та ін.), констатуючи, що сучасна система фізичного виховання в Україні, украй низький рівень медичного забезпечення й низка інших соціально-економічних чинників, що негативно впливають на здоров'я людини, призвели до значного погіршення фізичної підготовленості молодого покоління українського народу, зокрема студентської молоді та негативного ставлення до занять фізичними вправами, зазначають, що неухильно знижується природна рухова активність студентів.

Аудиторні заняття з фізичного виховання, передбачені навчальним планом, можуть компенсувати лише до 25 % необхідного добового обсягу рухів, чого, звичайно, недостатньо для нормального фізичного розвитку й рухової підготовленості студентів. Для підтримання високої працездатності організму потрібна щоденна м'язова робота. У зв'язку з інтенсифікацією процесу навчання, підвищується рівень розумового навантаження та його вплив на нервово-емоційну сферу студентів, а вони повинні отримувати певну норму фізичного навантаження. Отже, потрібні допоміжні форми фізичного виховання. У зв'язку з цим, зростає необхідність удосконалення змісту фізичного виховання студентів ВНЗ.

Згідно зі статистичними показниками, майже 50 % студентів мають незадовільний рівень фізичної підготовленості, а п'ята їх частина не може займатися фізичними вправами за станом здоров'я. Але ж йдеться про потенційних захисників Батьківщини, які повинні у разі потреби, виконати свій конституційний обов'язок. І на наше глибоке переконання та тривалий практичний досвід військової служби, згадавні 50 % – це той показник, виправити який повинно стати справою державного значення, якщо поняття „бойова готовність Збройних сил України” справді є головним при визначенні пріоритетів воєнної політики держави.

Фізична підготовка як основний компонент фізичного виховання забезпечує здатність до напруженої, тривалої роботи і навантажень, пов'язаних зі складними умовами виконання службових справ у польових, а ще більше – у бойових умовах. Високий рівень фізичної підготовки воїна треба забезпечувати відповідно до державних нормативних вимог і розглядати

цей рівень як один із критеріїв оцінювання професійної придатності кожного, від рядового до генерала [5].

У цьому аспекті логічним видається вивчення досвіду армій розвинутих країн насамперед тих, чий військові контингенти задіяні в миротворчих місіях. Серед них варто виокремити досвід армій країн НАТО та Росії.

Основними напрямками модернізації системи фізичної підготовки армій країн Північноатлантичного блоку є інтенсифікація, посилення військово-прикладної складової та психологічного напрямку, переважний розвиток витривалості, введення нових тестів фізичної придатності, посилення особистої відповідальності кожного військовослужбовця-професіонала за свою фізичну готовність [6].

Схожий вектор змін планується і в системі фізичної підготовки Збройних Сил Російської Федерації. У публікаціях, які аналізують напрямки удосконалення фізичної підготовки, вказується, що на сучасному етапі реформування Збройних сил реалізація нових форм і принципів комплектування армії, пов'язаних зі зміною термінів служби без зниження якості професійної підготовки, потребує суттєвих змін нормативної основи, організації та методики занять, контролю ефективності процесу фізичної підготовки [7].

При удосконаленні змісту фізичної підготовки й посиленні її військово-прикладної спрямованості, пропонується її зміст фізичної підготовленості (далі – ФП) розподіляти не за традиційними розділами (гімнастика, прискорене пересування, легка атлетика тощо), а відповідно до призначень – загальна, військово-прикладна та спеціальна фізична підготовка.

Висновок. Таким чином є необхідність обов'язкового врахування та застосування світового досвіду, сучасних педагогічних технологій у плануванні та організації фізичного виховання та фізичної підготовки в цивільних вищих навчальних закладах в аспекті підготовки молоді до виконання конституційного обов'язку зі захисту суверенітету та територіальної цілісності України, особливо це стосується підготовки майбутніх офіцерів запасу.

Список літератури

1. Конституція України. – К. – 1996. – 46 с
2. *Лесгафт П. Ф.* Завдання фізичного розвитку в школі / П. Ф. Лесгафт // Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. – К. : Радянська Школа, 1961. – С. 448-452.
3. *Якименко С. Н.* Дифференцированный подход к использованию физических средств для развития физических качеств / Якименко С. Н. // Теория и практика физической культуры. – 2005. – № 10. – С. 46-50.
4. *Мудрик І.* Проблеми та шляхи розвитку фізичного виховання в основній і старшій школі / Мудрик І. // Освіта і управління. – 2003. – Т. 6, № 4. – С. 27-33.
5. *Резніков Ю. О.* Фізичне виховання у системі підготовки військових кадрів України / Ю. О. Резніков // Вісник ДУ „Львівська політехніка” : [зб. наук. пр.]. – Л. – 1995. – С. 51-58.
6. *Утенко В. Н.,* Физическая подготовка в иностранных армиях : учеб. пособие (по материалам зарубежной печати) / Утенко В. Н., Щеголев В. А., Сорокин В. П. – СПб. : ВИФК, 1997. – 33 с.
7. *Демьяненко Ю. К.* Научное обеспечение физической подготовки / Демьяненко Ю. К., Кузнецов И. А. – СПб.: ВИФК, 1999. – 38 с.

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК СИСТЕМНАЯ ЧАСТЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ЗАПАСА

Валерий ЧАБАНЕНКО¹, Ярослав ЗОРІЙ¹, Юрий МОСЕЙЧУК¹,
Владимир ГУСАК¹, Аурел ВАСИЛЬЧУК²

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича¹
Буковинская государственная финансовая академия²

Аннотация. В статье рассмотрены аспекты относительно важности согласованности физического воспитания и физической подготовки студентов гражданских высших учебных

заведений – будущих офицеров запаса с задачей обеспечить достаточный уровень их функциональной физической готовности к сознательному и успешному выполнению конституционного долга по защите суверенитета и территориальной целостности Украины. Обращается внимание на целесообразность использования в этой работе опыта развитых стран.

Ключевые слова: физическое воспитание, будущие офицеры запаса, военная подготовка, функциональная готовность.

**PHYSICAL EDUCATION PECULIARITIES
OF WOULD BE OFFICERS' IN THE RESERVE SYSTEM OF TRAINING**

**Valery CHABANENKO¹, Jaroslav ZORIY¹, Juriy MOSEYCHUK¹,
Vladimir HUSAK¹, Aurel VASILCHUK²**

*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University¹
Bukovina State Financial Academy²*

Annotation. Taking into consideration the developed countries' experience, the authors of the article consider the aspects of physical education and physical fitness of higher educational establishments' students – would-be officers-in-the-reserve in the context of improving their functional physical preparedness level, in case of emergency, for conscious and successful performing of their Constitutional duty of Ukraine sovereignty and territorial integrity defense.

Key words: physical education, physical training, would-be officers-in-the-reserve, military training, functional preparedness.